

TÜRKİYE'DE MÜZİK EĞİTİMİNİN KÜLTÜREL BOYUTLARI

Afşin Öner^{1*}

¹Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü, 38039, Kayseri
e-mail: afsinoner@msn.com

Özet: Kültür, bir toplumun kimliğini oluşturan değerler bütünü olarak, o toplumun yaşamının bütün alanlarında yer almaktadır. Müzik de kültürün en önemli alt kavramlarından biri olarak, ait olduğu kültür ile derinlemesine bir etkileşim ve ilişki içindedir. Bir toplumun medeniyet çizgisindeki gelişimi ve ilerleyişi, sahip olduğu kültürel değerleri koruması, geliştirmesi ve güncel tutması ile önemli ölçüde artar. Hazırlanan bu çalışmada, Türkiye'nin sahip olduğu köklü tarih ve zengin kültürel altyapısı ele alınacak, bu doğrultuda müzik ve müzik eğitimi alanındaki durumu değerlendirilecektir. Müzik eğitiminde, kültürün önemini ve rolünü ele alan yerli ve yabancı yayınlar taranarak, Dünya'da ve Türkiye'de kültür ve müzik arasındaki ilişkinin, müzik eğitime nasıl yansıtıldığı değerlendirilecektir. Araştırmada, köklü ve zengin Türk kültürünün, müzik eğitiminde etkin şekilde kullanılmasına yönelik çözüm önerileri ortaya atılarak, bu konudaki mevcut durum tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Müzik Eğitimi, Kültür

Cultural Dimensions of Music Education in Türkiye

Abstract: Culture, as a combination of a nation's identity values, plays an important role in different aspects of a society's life. Music is one of the most important concepts of a culture and has a deep relationship and interaction with the culture. Society's development and progress in the civilization path, increases by the preservation, development and updating the cultural values. This study focuses on Turkish music education related to Türkiye's deep roots in the history and the rich cultural background. A literature review will be conducted in order to find out the impacts and relations between music education and the culture both in Türkiye and abroad. This study will also be discussing the current situation of music education & culture relations in Türkiye and possible ideas of using Turkish cultural aspects in the music education

Key Words: Music, Music Education, Culture,

1. GİRİŞ

Bu çalışma, Atatürk'ün Cumhuriyet döneminde yapılandırmak için girişimlerde bulunduğu müzik eğitimini ve bu müzik eğitim sisteminin Atatürk'ten sonra geçirdiği değişimlerin günümüze kadar olan süreçlerini, sorunlarını ve sonuçlarını genel hatlarıyla ele almaktadır. Bütün bu süreçler dâhilinde ülkemiz müzik eğitiminde yaşanan değişimler yorumlanmış, ortaya çıkan problemler ve çözüm önerileri ele alınmıştır.

2. YÖNTEM

Çalışma çerçevesinde literatür taraması yapılmış, bu doğrultuda kitaplar, süreli yayınlar ve web siteleri taranmıştır. Elde edilen bilgiler ve araştırmacının alandaki deneyimi doğrultusunda konunun dayandığı temeller, problemler ve çözüm önerileri ele alınarak yorumlanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Toplumsal Kimlik Olarak “Kültür”

Türk Dil Kurumu'nun “Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü” [1] olarak tanımladığı kültür, toplumların kimliğinin oluşmasında en büyük rollerden birini üstlenmektedir. Kültür, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden başlayarak, toplumların oluşmasında ve medeniyet yolunda ilerleyişlerinde belirleyici olmuş, toplumlarla beraber değerlendirilip kimlik kazanarak gelişmiştir. Kültürün taşıdığı anlam ve sahip olduğu değerler, durağanlıktan ve tek yönlülükten uzak, “İnsan” kavramıyla ve toplumsal dinamiklerle ilişkili olarak değişken ve gelişmeye meyillidir. Kültür, bu yönüyle stabil ve monoton yakıştırmalardan öte, tek yönlü tanımlamalarla çerçevelenmesi zor olan “Yaşayan” bir kavramdır. Bireylerin, mikro düzeyde yapı taşları oldukları kültür, bireylerin oluşturduğu toplumlarla beraber vücut kazanmakta ve toplumların gelişimleri ile gelişimini sürdürmektedir. Dünya'nın bütün gelişmiş ülkelere bakıldığında görünen şey, o ülkelerin mozaiğini oluşturan toplumsal çeşitliliğin, ortak kültürel ahenge ve değerlere hep bir elden sahip çıkması ve yaşatmasıdır. Zaten bu ortak kültürün damarlarında da toplumsal çeşitliliğin kanı dolaşmakta, toplumların kültürel mirasları, ortak kültürü beslemekte

3.3. Türkiye’de Müzik Eğitiminin Kültürel Boyutları

Mustafa Kemal Atatürk’ün Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmasıyla beraber, halk yaşamış olduğu trajik dönemlerin yaralarını sarma çabasına girişmiş, parçalanmaktan birlik olarak kurtulmuş bir millet, medeniyet yarışında kaybettiği zamanı telafi etmeye başlamıştır. Atatürk’ün askeri, bilimsel, entelektüel ve duygusal dehası, Türk toplumunun sahip olduğu birlik gücü ve azmi ile birleşerek, kökleri tarihin en derinlerine uzanan bu toplumu parçalanmaktan kurtarmıştır. Bu kurtuluşu takiben Atatürk’ün toplumu ayaklandırmak ve medeniyet seviyesinde yukarıya taşımak için giriştiği devrimler yaşamın her alanında olduğu gibi eğitimde ve kültürde de gerçekleşmiştir. Savaşlardan, ihanetten ve parçalanmaktan kurtarılmış olan ülkeyi, içinde bulunduğu trajediden ve geri kalmışlıktan kurtarmak gerekmiş, Atatürk buna yönelik ideallerini gerçekleştirmek için ülkeyi planlı ve topyekün bir kalkınma sürecine sokmuştur. Sanayide, bilimde, teknolojiye, tarımda, sosyal hayatta, şehircilikte, sanatta ve eğitimde girişilen bu kalkınma süreci, müzik eğitimi alanında da başlatılmıştır. Atatürk’ün başarılı bir asker ve devlet adamı olmasının yanında sahip olduğu bilim adamı kişiliği, Türkiye’de müzik eğitimi alanında yapacağı yeniliklere ve devrimlere de yansımış, Dünya’nın gelişmiş ülkelerindeki müzik ve müzik eğitimi sistemlerinin incelenmesi, mevcut sosyal ve kültürel altyapımızda uygun şekilde işleyecek olan bir sistemin yapılandırılması planlamıştır. Dünya’da müzik sanatının ve metodolojisinin en gelişmiş olduğu yerlerden olan Avrupa ülkeleri, Türkiye’nin yeniden yapılandırılacak olan müzik eğitim sistemine büyük ölçüde kılavuz teşkil etmiştir. Atatürk’ün ülkenin düşman işgalinden henüz kurtulduğu yıllarda, barışın bile imzalanmamış olduğu günlerde, güzel sanatlardan ve konservatuardan bahsetmesi, ülkenin bu alanlardaki gelişimine verdiği önemi ortaya koymaktadır [7].

Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin, müzik eğitimini yeniden yapılandırma sürecinde atılan adımlardan bir diğeri, yabancı ülkelere müzik adamları ve bestecilerin Türkiye’ye davet edilerek onların bilgi ve deneyiminden yararlanılması olmuştur. 1930’lu yıllardan başlayarak, dönemin mesleki müzik eğitimini yönlendirip şekillendirmek için Türkiye’ye; Paul Hindemith, Bela Bartok, Carl Ebert, Eduard Zuckmayer, Hans Hörner, Licco Amar gibi birçok yabancı uzman davet edilmiştir. [3]

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilk yıllarında başlanan bu müzik inkılabının başka bir adımı da, yetenekli Türk gençlerinin yurtdışında eğitim almaya gönderilmesi şeklinde atılmıştır. Müzik alanında yurtdışında sağlanan bu eğitim

olanağının zamanla kapsamı genişletilmiştir. 1925 yılından itibaren Milli eğitimi Bakanlığının açmış olduğu sınavlarla, Devlet adına öğrenim görmek üzere yurtdışına birçok öğrenci gönderilmiş, tüm bu sürecin sonunda da ulusal ve uluslar arası düzeyde başarılı müzik sanatçıları, eğitimcileri ve araştırmacıları yetiştirilmiştir. Bu kişilerin büyük bölümü müzik öğretmeni, müzik sanatçısı yetiştiren kurumlarda ve resmi Devlet seslendirme takımlarında görev almışlardır. [3] Atatürk, Yurtdışında eğitim almaları için gönderdiği sanatçıların, bu ülkelerdeki müzik sistemlerini, eğitim öğretim programlarını ve atmosferlerini incelemelerini istemiş, bu ülkelerdeki müzik sisteminin ve altyapısının, kendi geleneksel musiklerimiz ile beraber kullanılarak, kendi müzik kültürümüzü ve eğitim sistemimizi geliştirilmesini planlamıştır. Şüphesiz bu plan, yeniden yapılanma sürecinde olan bir ülke için çaba, özveri ve sabır isteyen bir süreç gerektirmiştir. Yavaşça, Cumhuriyet dönemi Türk Musikisi’ni ele aldığı bildirisinde; Atatürk’ün, Türk milletinin özünü koruyarak yapılandıracağı uygar atılımlardan söz etmektedir [9]. Atatürk’ün Türk müzik eğitim sistemini oluşturmak için ortaya atmak istediği plan, aslında Dünya’nın birçok farklı ülkesinde de uygulanmış olan ve birçok yerde de başarı ile yürümekte olan bir plandır. Bu plana göre; gelişmiş ve köklü bir müzik sistemi geleneği örnek alınmakta ve geleneksel müzik öğelerinin yer aldığı yeni bir müzik literatürü oluşturulmaktadır. Bu şekilde yapılandırılmış olan bir müzik eğitiminin hem evrensel kurallar çerçevesinde yapılandırılmış olması hem de geleneksel ve kültürel müziklerden ilham alan bir altyapıya sahip olması temin edilmektedir. Ulusallığın ön planda olmuş olduğu bu yeni müzik ve müzik eğitim sistemi projesinde, gelişmiş ulusların müzik kurallarından hareket etmenin dayanmış oldu en temel gerekçe, bu ulusların yüzyıllardır işleyen, okulları gibi aynı zamanda da sanatlaşan bir müzik kuramına ve metodolojisine sahip olmalarıdır. Benzer yapılandırmaları müzik eğitim sisteminde kullanan Rusya, İskandinavya, Fransa ve Azerbaycan gibi bölgelerde bu sistem iyi yapılandırılmış, işletilmiş ve büyük ölçüde başarıya ulaşmıştır. Bu örneklerin içinde Atatürk’ün, Türkiye müzik eğitim sistemi için kurguladığı plana en yakın olanlarından birisi, Azerbaycanlı bilim ve müzik adamı Üzeyir Hacıbeyov’un ekolüdür. Hacıbeyov’un Azeri halk müziğini çağdaş bir müzikal altyapı ile kurguladığı stili, Atatürk’in Türkiye için oluşturmaya çalıştığı müzik devrimine en yakın ve karakteristik örneklerden biri sayılabilir. Hacıbeyov’un, Azerbaycan kültürünün bir parçası olan Azeri halk müziklerini, çağdaş çalgılarla ve orkestrayla kullandığı bu stil bugün bile Azeri müzik eğitimin ve sanatının derinliklerine işlemiş bir şekilde varlığını sürdürmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de mesleki müzik eğitimi birbirinden farklı kurumlarda verilmeye başlanmış, bu kurumlarda genel olarak batı müziği sistemine dayalı bir eğitim benimsenmiştir. Atatürk 1924’de Türkiye Cumhuriyeti’nde müzik öğretmeni yetiştirecek olan ilk kurum olarak Musiki Muallim Mektebi’ni kurarak Türkiye’de müzik eğitiminin en önemli dönemlerinden birini başlatmıştır. [3] Cumhuriyetin ilerleyen yıllarında, ülkenin içine düşmüş olduğu dönemsel sıkıntılar ve Politik olaylar sürecinde, Atatürk’ün yapılandırmaya çalıştığı müzik ve müzik eğitimi sistemi de bazı sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Atatürk’ün, Türkiye’nin müzik eğitimi için tasarlanmış olduğu bu plan, gerek Atatürk döneminde gerekse daha sonraki dönemlerde birçok farklı şekillerde algılanmış, yorumlanmış hatta özgün hedefinden saptırılmıştır. Bu farklı yorumlamalar bazen Atatürk’ün, Türk müziğine karşı çıktığı, eğitim sisteminin içinden tamamen kaldırmaya çalışıldığını ifade etme boyutuna kadar varmış, Türkiye müzik eğitiminde günümüze kadar sürecek bir tartışmanın fitili ateşlenmiştir. Bu yanlış anlaşılma ve yorumlamalarla ilgili olarak Ataman’ın Atatürk ve Türk Musiksi adlı kitabında şu satırlar yer almaktadır:

Atatürk’ün, Sarayburnu’nda dinlediği kötü bir musiki ekibinin etkisiyle söylediği: “Bu musiki bizim heyecanımızı ifade etmekten uzaktır” sözü yanlış anlaşılacak, Türk musikisi radyolardan kaldırılmıştır.[4]

Yine Ataman’ın aynı kitabında, Atatürk’ün bir Türk müziği eserini dinledikten sonra, Türk Müziği ile ilgili söylemiş olduğu sözlerin yanlış anlaşılmasına yönelik kendisine ait şu sözleri yer almaktadır:

“...Ne yazık ki benim sözlerimi yanlış anladılar, şu okunan ne güzel bir eser, ben zevkle dinledim, sizler de öyle. Ama bir Avrupalıya bu eseri böyle okuyup da bir zevk vermeye imkân var mı? Ben demek istedim ki bizim seve seve dinlediğimiz Türk bestelerini, onlara da dinletmek çaresi bulunsun, onların tekniği, onların ilmi ile onların sazları, onların orkestraları ile, çaresi her ne ise. Biz de Türk musikisini milletlerarası bir sanat haline getirelim. Türkün nağmelerini kaldırıp atalım, sadece garp milletlerinin, hazırda musikisini alıp kendimize mal edelim, yalnız onları dinleyelim demedim, yanlış anladılar sözümü, ortalığı öyle bir velveleye verdiler ki ben de bir daha lafını edemez oldum.”

Atatürk’ün bir toplantıda dile getirmiş olduğu bu düşünceleri, Türkiye’nin müzik eğitimi tarihinde oluşmuş olan ve bir nesli etkilemiş olan büyük bir yanlış anlaşılmanın nasıl ve nereden çıktığını özetlemektedir.

Atatürk’ün erken gelen ölümünden sonra bu yanlış anlaşılmanın etkileri farklı şekillerde devam etmiş, ilerleyen dönemlerde ülkemizdeki müzik eğitimi önemli şekilde yaralar almış, müzik eğitiminin ülkemizde yanlış yapılanmasının olumsuz etkileri belki de günümüze kadar gelmiştir. Bu bilgi ve düşüncelerin ışığında ülkemizdeki müzik eğitiminin Cumhuriyet müzik inkılabından başlayıp günümüze kadarki süreci genel olarak incelendiğinde, müzik eğitiminde önemli çelişkiler ve sorunlar ortaya çıkmış olduğu görülmektedir. Gedikli, Cumhuriyet dönemi müzik politikaları ve sonuçlarını ele aldığı bildirisinde, ülkemizdeki müzik kurumlarında olan dağınıklık ve eşgüdümsüzlüğe dikkat çekmiştir [9]. Diğer taraftan ülkemizde bir dönem, müzik eğitimi veren kurumlarda Türk Müziği ve Batı Müziği bloklaşması yaşanmış, sanatın ve bilimin ilkelerine tamamen aykırı olan bu durum, bu ayrımcılığı yaşadığı dönemler ve kurumlardaki akademisyenleri, eğitimcileri ve sanatçıları adeta iki gruba bölmüştür. Atatürk’ün “Müzikte ulusal kalarak çağdaşlaşma” yönündeki ilke ve planlarına tamamen aykırı olan bu durum, ülkemizin müzik eğitiminin bir dönemini etkilediği gibi, müzik eğitimi alan öğrencilere de yansımıştır. Aynı zamanda müzik eğitim sistemimizde yer alan Klasik Batı Müziği, gelişmiş ve bu müziğin ait olduğu ülkelerdeki şekliyle yapılandırılmamış, bu müziğin eğitime uygun olmayan durumlar ortaya çıkmıştır. Klasik müzik eğitimi doğası ile çelişen bu durumlardan en belirgin olanları şöyle sıralanabilir;

- Ülke çapında senfonik orkestra, opera, oda müziği grupları gibi bu müziğin icra edildiği ekiplerin yeterli olmaması.
- Klasik Batı Müziği eğitiminin genel eğitim kademesinden etkili bir şekilde başlatılacağı altyapının yerleşmemiş olması.
- Mesleki müzik eğitimi veren okulların çoğunda çalgı eğitimine çok geç yaşlarda başlanması.
- Mesleki müzik eğitimi veren kurumların çoğunda Klasik Batı Müziği çalgılarının birçoğunun olmayışı ve eğitimlerinin verilmeyişi.
- Mesleki müzik eğitimi veren kurumların çoğunda senfonik öğrenci orkestrası, farklı oda müziği grupları gibi öğrencilerin toplu müzik yapabilecekleri grupların yetersiz oluşu.
- Erken Cumhuriyet döneminde genel eğitim sistemi içinde yapılandırılmaya başlanan yaratıcı eğitimin ve müzik eğitiminin zayıflatılması ve işlevsizleştirilmesi,
- Uygulanan politikalar doğrultusunda sanatın sosyal hayatın içine girmesinin yeterince desteklenmemiş olması

- Müzik kültürünün ve müzik sanatının ülke çapında geliştirilmesinin yeterince desteklenmemesi,
- Müzik eğitimi programlarının, kültürümüz ile bütünleşmiş şekilde uluslar arası standartlarda güncellenip yenilenememesi
- Mesleki müzik eğitimi veren kurumların birçoğunda, Eğitimi verilen Batı Müziğinin altyapısının çok yetersiz olması

Müziğin, kültür ile ilişkisi göz önüne alındığında, Bugün ülke çapında mesleki müzik eğitimi kurumlarında eğitimi verilen Klasik Batı Müziği kültürünün ülke çapında yeterince yaygın olmadığı ve ülkenin kültürel müziğinin de Atatürk'ün müzik inkılâbı doğrultusunda yeterince ve uygun şekilde eğitim sistemimiz içine dâhil edilemediği görülmektedir. Yönetken'e göre Türkiye'de Klasik Batı Müziği'nin müzik eğitim sistemimizde uygulanması sürecinde yaşanan sorunlar, bu müziğin propagandasının yeterince yapılamamasından, bu müzik türünün gerektirdiği etkinliğin okullarda sağlanamamasından ve bu eğitime yeterince erken başlanmamasından kaynaklanmaktadır [5]. Gedikli de Ülkemizde Müzik eğitiminin sorunlarının çözülmesine yönelik olarak; müziğe daha erken yaşta yönelme gerekliliği, müzik eğitiminin bilimsel tabanının sağlanması, kendi müziğimizden yola çıkılan ve yeniden yapılandırılmış bir müzik eğitim programı, ulusal müzik dağarcığı oluşturulması, müzik eğitim programlarında çok yönlülük ve bilimsellik gibi konulara değinmektedir [6]. Bugün bile, Cumhuriyet dönemi müzik eğitim politikalarının içeriğinin mi yoksa uygulanışındaki plansızlıkların mı asıl problem kaynağı olduğu, çeşitli otoriteler arasında tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Türkiye'deki müzik eğitim sisteminde yaşanan bütün bu çelişkili durumların sebeplerinden bir başkası da müzik alanının bilimleşmesi konusunda yeterli seviyeye gelinememiş olmasıdır. Kaplan, müzik alanında Türkiye'de yapılan bilimsel araştırma ve yayınların yetersiz olduğunu belirtmiş, müziksel açıdan çok zengin olan Türkiye'de müzikolog, müzik araştırmacısı ve etnomüzikolog sayısının alan genişliği açısından yetersiz olduğunu söylemiştir. [2]

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Anadolu uygarlıklarından, Osmanlı'dan, Azınlıklardan ve Cumhuriyet döneminden süzülüp günümüze kadar ulaşan zengin kültürümüz ve onun bir parçası olan müzik geleneğimiz, sahip olduğumuz en önemli değerlerdendir. Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün geleceğe dönük yapılandığı müzik

eğitimi sistemi doğrultusunda önemli girişimlerde bulunulmuş, hocalar ve öğrenciler yetiştirilmiş, müzik kurumları açılmış ve etkinlikler düzenlenmiştir. Ülkemizde müzik eğitimi alanında çok nitelikli ve uluslar arası düzeyde başarılar elde etmiş sanatçılar, eğitimciler ve akademisyenler yetişmesine rağmen, müzik ve müzik eğitiminin ülkemizdeki genel resmine baktığımızda çözülmesi gereken sorunların olduğu göze çarpmaktadır. Sun’un belirttiği gibi, Batı kökenli veya çağdaş sanat türlerinin kurumlaşması ve tüketimi, daha çok belli başlı ve az sayıdaki merkezlerde yer almakta ve Türkiye’nin genel sanat hayatına ulaşmamaktadır [10]. Bu doğrultuda Türkiye’de yapılandırılan ve yapılandırılması planlanacak olan çağdaş ve yenilikçi sanat atımları, ülkenin bütününde etkin olacak şekilde yapılandırılmalıdır. Bireylerin, belirtilen bu sorunların çözümüne yönelik katkı sağlamasının yanında, bu sisteme şekil verme yetkisine sahip olan, açık görüşlü, bilimsel düşünce sahibi, sanattan anlayan ve araştırmacı yöneticilerin de bu sistemin en kumsuz haline getirilmesi için çaba sarf etmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, gelişmiş ülkelerin mevcut müzik eğitim sistemleri incelenmeli, analiz edilmeli ve kendi ulusal ve kültürel kimliğimizin de yer aldığı çağdaş, bilimsel ve yaratıcı bir müzik eğitim sisteminin oluşturulması gerekmektedir.

5. KAYNAKLAR

- [1] Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük., 1998. 9. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.
- [2] KAPLAN, A. Kültürel Müzikoloji., 2005. Bağlam Yayıncılık, Ankara.
- [3] UÇAN, A., 1994. Müzik Eğitimi, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.
- [4] ATAMAN, S. Y., 1991. Atatürk ve Türk Musikisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- [5] SAY, A., 2005. Müzik Öğretimi, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.
- [6] GEDİKLİ, N., 1999 Ülkemizdeki Etki ve Sonuçlarıyla Uluslararası Sanat Müziği, Ege Üniversitesi Basım Evi, İzmir.
- [7] SAYGUN, A. A. Atatürk ve Musiki., 1981. Seveda Cenap And Müzik Vakfı Yayınları, Ankara.
- [8] UÇAN, A., 1996. İnsan ve Müzik İnsan ve Sanat Eğitimi, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.
- [9] V. Türk Kültürü Kongresi., 2005, Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü, Bugünü ve Geleceği, CiltX, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- [10] SUN, M., KATOĞLU, M., 1993, Türk Kalarak Çağdaşlaşma Türkiye’nin Kültür Sanat Sorunları, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.